

קראו את הטקסטים וענו על השאלות שאחריהם.

מלחמת חורמה: יש להוקיע אנשים המשתמשים בפייק ניוז

מעובד ע"פ עו"ד שי ניצן, אתר "גלובס", אוקטובר 2021

**השימוש בפייק ניוז הפך לנפוץ, וצריך להילחם בתופעה רווחת והרסנית זו.
אם יידע מנהיג ציבור כי התקשורת תבדוק היטב כל אמירה עובדתית ולא תהסס
להוקיע אותו ברבים אם ייתפס בדבר שקר, תוך "ביושו" עקב כך, יש לקוות כי ייזהר
מאוד בטרם ישקר.**

"האמת והשלום אהבו" - אמרו חכמינו, וקשרו בכך בין שני ערכים מרכזיים בחיי אדם כמו גם בחיי אומה. אמת ושלום. האמת מקדמת את השלום. השקר מקדם את השנאה ואת המלחמה. בשנים האחרונות רווחת בעולם תופעת ה"פייק ניוז". שקרים רבים מתפרסמים ברבים ומוצגים כאמת. לעתים קרובות מטרת השקרים הללו היא להסית מגזרים זה נגד זה, להסית אנשים איש ברעהו. נדיר למצוא פייק ניוז שמטרתו לעורר אהבה. תדיר למצוא פייק ניוז שמטרתו לעורר שנאה. בעידן הרשתות החברתיות, יכול כל אדם לפרסם "עובדות" כאוות נפשו, וקשה מאוד לדעת אם אמת הן אם לאו.

למרבה הצער, לא רק "אנשים מן היישוב" עושים שימוש בפייק ניוז, אלא לעתים גם פוליטיקאים ומנהיגי ציבור עושים שימוש בשיטה פסולה זו כדי להשיג רווחים פוליטיים. לשם כך, הם אינם מהססים לעתים לסלף את עובדות האמת ואף להמציא עובדות כזב.

מטבע הדברים, אין מדובר בתופעה חדשה אלא בתופעה עתיקת-יומין, אולם נדמה כי בשנים

5

10

האחרונות הלכה התופעה והחריפה. ללא כל ספק, התפשטות הרשתות החברתיות וצריכתן הגואה מסייעת להפצה המונית של שקרים. בעידן הנוכחי קשה מאוד להילחם בכך, ותופעה זו מעוררת סכנה של ממש לחברה, לחוסנה וללכידותה.

15

מעניין מאוד לציין כי כבר לפני למעלה מ-50 שנה עמד על כוחה של האמת ועל הסכנה שבשקר ראש הממשלה השלישי של מדינת ישראל הצעירה, לוי אשכול ז"ל. וכך אמר בשנת 1967, בדברים שנשא בפני "ועדת העורכים": "יש מדינות בהן מעלימים באופן שיטתי מהאזרחים את האמת, או חלקים גדולים שלה. מעוותים את המציאות כדי ללבות שנאה ויצרים. סילוף הדברים והעלמה רק מזיקים לעמים של אותן מדינות. יוצרים אצלם ציפיות כזב ותקוות כזב. הקורבנות של שקרים אלה הם רק עמי אותן ארצות. כאשר 'רגע של אמת' פולח ומאיר את חשכת הכזב, מתברר שכל תמונת העולם שנבנתה במשך שנים היא מסולפת, ושסילוף זה היה הרה-אסון, ועלה בחייהם של אלפים ובקורבנות חומריים למיליונים".

20

דבריו של אשכול בדבר התפשטות השקר והכזב כוונו בעיקר למדינות שמעבר לים. למרות זאת, הוא מצא לנכון להתריע כבר אז נגד תופעה הרסנית זו, מחשש פן תשתלט גם על מדינת ישראל הצעירה. אלא שלצערנו, תופעה זו הפכה כיום לנפוצה מאוד גם בישראל וגם במדינות רבות אחרות, וקיים הכרח לקיים דיון ציבורי נרחב כדי לבחון באילו דרכים ניתן להילחם בכך. היו מי שהציעו לאחרונה לחוקק חוקים נגד פייק ניוז. איני בטוח כי ניתן להתמודד עם תופעה זו באמצעות חקיקה דווקא, אולם ישנן מגוון דרכים שיסייעו במלחמה זו למען האמת.

25

תפקיד חשוב במאבק

כך למשל, ובראש ובראשונה, על כלי התקשורת להירתם בנחישות למלחמת חורמה נגד הפייק ניוז ולהוקעת מנהיגי ציבור הנוקטים בשיטה זו. אם יידע מנהיג ציבור כי התקשורת תבדוק היטב כל אמירה עובדתית שלו ולא תהסס להוקיע אותו ברבים אם ייתפס בדבר שקר, תוך "ביושו" עקב כך, יש לקוות כי ייזהר מאוד בטרם ישקר. לכן אני תומך בחום בתופעת "בדיקת העובדות" שכלי תקשורת החלו לבצע לאחרונה בדברי ובנאומי מנהיגים, ומקווה שניצני תופעה זו, שנראו לאחרונה בכלי תקשורת מרכזיים, יעלו ויפרחו.

30

גם למפעילי הרשתות החברתיות כגון פייסבוק וטוויטר יש תפקיד חשוב במאבק זה, ולטעמי, חובתם הוולונטרית היא למחוק שקרים עובדתיים המופצים באמצעות הרשתות המופעלות על-ידם - במיוחד אם שקרים אלה מופצים על-ידי גורמים בעלי השפעה כגון פוליטיקאים ומנהיגים דתיים וחברתיים. זאת, בתנאי כמובן שמדובר בשקר עובדתי ברור ולא בהבעת דעה - שכן על חופש הביטוי להביע מגוון דעות יש לשמור מכל משמר.

35

כמו כן, יש לחנך את הציבור הרחב החל מגיל צעיר להסתכלות ביקורתית על מידע המונגש לו באמצעות כלי התקשורת והרשתות החברתיות, ולהסביר לציבור הרחב בכללותו, ובמיוחד לבני נוער, כי לא כל מידע המוצג לו כאמת, הוא בהכרח כזה.

40

קיימות בוודאי דרכים רבות נוספות שבאמצעותן ניתן להילחם בתופעה רווחת והרסנית זו, ויש

לקוות כי הממשלה, הכנסת, התקשורת, מפעילי הרשתות החברתיות, גופים העוסקים בחינוך וכל גוף רלוונטי נוסף - ישימו לנגד עיניהם את הסכנה הגדולה שב"ת-תרבות השקר" ויקדישו מאמצים עילאיים למלחמה בכך. מדובר בתופעה המסכנת את השלום, את היציבות החברתית ואת הדמוקרטיה. אם לא נלחם בכך בכל כוחנו, אנו עלולים להצטער על כך מאוד כאשר יהיה כבר מאוחר מדי.

מאמר ב':

תרגום לעברית של התרשים של הפדרציה הבינלאומית של ארגוני ספריות ומוסדות.

קטע נלווה:

ממצאי הגרף: מתוך מדד הביטחון הלאומי של המכון למחקרי ביטחון לאומי

השאלות

1. כותרת מאמר א': "מלחמת חורמה- יש להוקיע אנשי ציבור המשתמשים בפייקניוז".

לאיזה סוג משתייכת הכותרת?

- ☐ א. כותרת אינפורמטיבית (מידעית)
- ☐ ב. כותרת מגמתית (מביעה את עמדת הכותב)
- ☐ ג. כותרת פיקנטית (מושכת את תשומת ליבו של הקורא)
- ☐ ד. כותרת אובייקטיבית (אינה משתייכת לשום צד)

2. בשורות המודגשות שבתחילת המאמר כתוב שהשימוש בפייק ניזוז הפך לנפוץ.

א. באיזו מילה אפשר להחליף את המילה **נפוץ** כך שמשמעות המשפט לא תשתנה?

- ☐ א. נדיר
- ☐ ב. שכיח
- ☐ ג. סודי
- ☐ ד. כמוס

ב. כתבו משפט משלכם המכיל מילה זו

3. לפי איזה עיקרון מאורגן המידע בטקסט?

- ☐ א. רצף של זמן
- ☐ ב. בעיה ופתרונות
- ☐ ג. יתרונות וחסרונות
- ☐ ד. השוואה בין תופעות

4. הקשר בין המילים **נדיר** - **תדיר** הוא כמו הקשר בין המילים:

- א ☐ שקר-שקרן
ב ☐ אמת- שקר
ג ☐ שקר- כזב
ד ☐ לשקר- שקר

5. איזה מהצירופים הבאים **הוא** צירוף סמיכות?

- א ☐ תופעה הרסנית
ב ☐ כלי תקשורת
ג ☐ הסתכלות ביקורתית
ד ☐ הציבור הרחב

6. בשורה 8 כתוב: "**אנשים מן היישוב**". מה הפירוש של ביטוי זה?

- א ☐ אנשים חכמים
ב ☐ אנשים שלא גרים בעיר
ג ☐ אנשים טובים
ד ☐ אנשים פשוטים

7. למי או למה מתייחסות המילים המודגשות בציטוטים שלפניכם.

א. "קשה מאוד לדעת אם אמת **הן** או אם לאו." (שורה 7)

למה מתייחסת המילה "**הן**"?

ב. "למרות זאת, **הוא** מצא לנכון להתריע כבר אז..." (שורה 24)

למה מתייחס המילה "**הוא**"?

8. תופעת ה"פייק ניוז" הפכה כיום לנפוצה מאוד גם בישראל וגם במדינות רבות אחרות, ומתעצמת מאוד בתקופת מלחמה.

א. תארו מצב שבו נתקלתם לאחרונה ב"פייק ניוז":

ב. לפי המאמר, מדוע תופעה זו נפוצה כל כך בימינו? (שורות 8-15).

ג. לפי המאמר, באילו דרכים ניתן להילחם בתופעה זו? (שורות 25-45).

ד. איזו דרך מתוך הדרכים המוצגות במאמר לצמצום התופעה היא החשובה ביותר לדעתכם? הסבירו.

ה. אילו יכולת להוסיף למאמר דרך נוספת משלך, איזו דרך היית מוסיף ומדוע?

9. הפכו את המשפטים בסביל למשפטים בפעיל. שמרו על כל תוכן המשפט ועל זמני הפועל.

א. דבריו של אשכול בדבר התפשטות השקר והכזב **כוונו** בעיקר למדינות שמעבר לים.

ב. שקרים אלה מופצים על-ידי גורמים בעלי השפעה.

10. מאמר נכללים דבריו של ראש הממשלה לוי אשכול ז"ל (שורות 15-22) לשם מה שילב הכותב במאמרו את דבריו של ראש הממשלה לוי אשכול?

- א. ☐ כדי לעניין את הקוראים בתופעת ה"פייק ניוז" שהיתה בעבר
- ב. ☐ כדי להדגיש את הסכנה שבהפצת שקרים ובסילוף המציאות
- ג. ☐ כדי להשמיע את קול המתנגדים לדעתו
- ד. ☐ כדי להעלות את אמינות המידע במאמר

11. הפדרציה הבינלאומית לספריות ולמוסדות הוציאה לאחרונה כרזה העוסקת

בזיהוי "פייק ניוז" (מאמר ב').

א. לפי דעתך למי מיועדת הכרזה?

ב. כיצד בדיקת האתר שבו פורסמה הידיעה יכולה לסייע לזיהוי "פייק ניוז"?

ג. האם העקרונות המופיעים בכרזה עשויים לסייע גם בזיהוי "פייק ניוז" ברשתות החברתיות?

12. בקטע הנלווה בעמוד 3 מוצגים נתונים בנוגע להשפעת הפייק ניוז.

א. כתבו בעזרתם משפט השוואה הכולל **מילת קישור** מתאימה.

אין להשתמש ב-ו' החיבור כמילת הקישור.

ב. האם הנתונים המוצגים בגרף **תומכים** בדברי כותב מאמר א'? הסבירו את קביעתכם.

14. משימת כתיבה

צרכני חדשות ומשתמשים ברשתות החברתיות חשופים לפייק ניוז (ידיעות כזב), המקשה עליהם לברר את המציאות ולדעת אם המידע המועבר בהן הוא אמיתי או שקרי. ידיעות שקריות עלולות להפיל בפח רבים ומסכנות את כלל הציבור. פעמים רבות ידיעות כזב שהופצו באפליקציית "וואטסאפ" בשגרה ובחירום התפשטו כאש בשדה קוצים וגרמו לנזק בלתי הפיך.

בעוד שחלק מהמידע שעולה לרשתות החברתיות נועד למטרה של גיוס אזרחי ומציאת נעדרים, נראה שגם גורמים עוינים מנצלים את המצב בשביל להקים רשת של פייק ניז' וגרוע מכך, קבוצות שמטרתן לאסוף מידע על אזרחי המדינה.

כתבו מאמר דעה בנושא "פייק ניוז" לרשת חברתית.

בכתיבתכם הביעו את דעתכם והתייחסו לשאלות הבאות:

כיצד אפשר לזהות ידיעות כוזבות (פייק ניוז)?

מהן הסכנות הכרוכות בהפצת "פייק ניוז" בימי מלחמה?

מהי האחריות החברתית שלנו כמשתמשים ברשתות החברתיות?

כתבו 10-15 שורות. הקפידו לא לכתוב בנקודות.

[illegible]

בהצלחה!